

també les diverses locucions verbals: «en la primera guayta la nau féu vela, e ixqueren del port ab molt bon temps», «no passa molt spray que venen venir la una galera a vela e a rem»; «aquesta a veles plenes passà per mig de totes les naus, a llur despit» (Ag. I, 311; II, 304; I, 312).

També, però, es digué donar vela per 'partir': «les 4 naus e un balaner donaren vela, e allargaren-se fins al cap» Bna. 1457 (*Manual de Novells Ardiits* II, 271). En la cançó popular ho trobem de diverses maneres: «quan va sé dalt de la nau, / la nau féu vela» en la Cançó del Príncep Mariner (versions ABC del *Romullo.*, 210.10, les quals semblen reco. en el Penedès i l'Alt Emp., i ja en l'ed. de 1853, n.º 3), però «mentre van mercadejant / la nau pren vela» versió C reco. Vallespir; des de Collserola «mirarem els bastiments com alsan vela» (ib. 388.27). *Anar-se'n a la vela* per 'ben de pressa': «veient que es torbaven, i que el sol se n'anava a la vela, abans de que arribés la fosca, va partir --- fins que va perdre de vista el garrofer ---» (Maragall, *Öfterd.*, 39.7).

En la tradició lexicogràfica des del dicc. de rims de JMarc (rimant amb *pela, gela* etc.) lín. 376; JnEsteve «a veles plenes»; Busa-N.: «vela de nau: supparum: desplegar la vela» i «vela per a fer ombra: velum», i OPou: «la vela major: acatium», «naus que van a vela plena: naves velificantes», «plegar les veles», «fer vela: facere, dare, ducere, pandere vela, velificari» (*ThPu.*, 70, 73, 74, 70).

Modernament en ús a tot el domini, pron. amb *é* en cat. or., occid. i val., però *vêla* a les Illes. Els pescadors de StPolM quan veïen començar una tempestat elèctrica, referint-se als llampens, tenien la dita tradicional optimista: «no toquen a la *bêla*», «però d'ençà que amb això, fa poc temps, va passar un fracàs, ja no s'ha dit més» em confiava amb gravetat un d'amic meu, el 1924.

Hí ha una interessant accepció secundària de caràcter topogràfic, que anoto, amb diferents matisos, en ross., bal. i diverses parts del P. Val. Una *vêla* (*bêla*) és un camp o altre predi de forma triangular: ho poden dir a Vinardès d'un tros de terra que es fica entre altres dues propietats, i allí mateix, ho deïen d'una porció triangular del terme que s'interna entremig de dos de veïns, igualment a Vilanova d'Alcolea i a Belllloc (*Bancal de la b.*, *Punta de Bêla*), també deu ser això a Morvedre (*Pont de la bêla*), i reapareix cap al Sud, puix que a Dénia defineixen una *velêta* = un *cartabó* com a 'terra de forma triangular o quadrilàtera' (no sé si també a Castalla, on només sé el *Carre(r) de la vêla*, de la població: potser castellanisme, si reparam en la *ê*). No sé això en el Princ., però segur que reapareix a les altres terres catalanes, car a la Salanca m'explicaren el nom del *Camp de la Vela* per una propietat «que fa una *bêla*: un triangle».

A Mallorca ja devia alludir a això En Mascaró quan defineix *vela* com «bancal» en l'explicació dels termes genèrics amb què il·lustra el seu mapa de Mallorca: pel mateix mapa sé que hi ha sengles possessions o sementers dits *Ses Veles* a Inca, Campanet i Porreres (10F8,

5G11, 35B11), i per oïda directa tinc (1963-4): *saz vò-las*, petita possessió a Algaida (Masc. 27G9), *saz vò-las* a Llucmajor (sementer en pendent de serrat); a Campanet ho usaven en la conversa «aqueixes *vò-las*» (terra entre un camí i un torrent); en efecte, es pot tractar no sols d'aquelles figures geomètriques sinó també d'un polígon allargat més irregular, que ha quedat tallat per un camí: així a Alaró, on hi ha sementer *Ses Vò-las* i *Sa Velela de Banyols* ho definiren «tercer de conradís planer vora una carretera» (en canvi potser és un castellanisme, cf. *AlcM vela* II, *Es Camí de vèla* que baixa del barri «Los d'Amunt», ibid.).

Acc. que deu venir de comparació de forma. Però res puc suggerir en ferm quant a l'aparent derivat *Es Velar*, que es repeteix molt per l'illa, se'n veuen bastants en el mapa Masc. (p. ex., a Concell, 18B3), pron. sense -r (Binissalem, *DAG.*), l'*AlcM* en cita 3 en termes de l'E., 2 al N. i 2 cap al centre, amb la suggerent explicació «trossos de terra on hi ha o havia construccions prehistòriques».

Cal dubtar que sigui res de pre-català, o almenys res pre-romà, si tenim en compte la pron. *sz velá*, que dóna amb *e* tancada *AlcM*, car aquesta tancada anòmala en posició àtona, s'observa a Mall. en mots adventicis més o menys recents, àdhuc assimilats, i també en mots d'arrel merament catalana, però derivats de mots nostres amb *e* tònica (per cert tret només balear, inconcebible en cat. or. o ross.); però on el poble marca fortament la consciència de la derivació partint d'aquell simple en *é* (*è*).

Totes les aparences són, doncs, d'un mer collectiu de *vela* mena de camp. O bé es tractaria més aviat del molí de vent; cf. *DAG.*: «*velarà*: c/u. de les espigues que sosté l'antena on se posa en els molins de vent: 'Dels queixals de na Coloma / feren bigues de tafona / y *velerans* de molí', cançó pop. mall.». Ens ho explicarem del tot suposant que *vela* s'hagués usat metonímicament com a denominació del molí de vent (a la manera de *veles* 'vaixells velers' supra), i llavors *velar* hauria restat com a nom collectiu de parages on hi havia un grupet de molins (amb llurs veles, típiques del paisatge mallorquí), i així no es contradiria amb l'observació que hi ha restes de construccions antigues. Altrement he d'informar que a Muro vaig sentir (1964) *sz balá* (o *Es Belar*), amb *b* bilabial, d'un indret rústic, consonant que suposaria data almenys mossàrab.

Potser, tot plegat, no hi ha antinòmia: bé seria anterior a la conquesta catalana, el molí de vent balear; per què no podria venir ja format el collectiu *velar* des de l'època pre-jaumina; ni tan sols hauríem de descartar que en part es referís, no pas a molins, sinó a predis comparables geomètricament a una *vela*, i de fet la pron. amb *é* revela tal consciència; només en el cas que aquesta *é* fos general, caldria tornar-s'hi a pensar, però *AlcM* s'ha abstingut de precisar-ho, i ara ja no en tinc més que una dada inequívoca: *sz velá* a Sa Torre (t. de Montuiri). — «Ho diuen perquè és pla» (1964).

ALTRES DERIV. de *vel*, de *vela*, i del mot llatí. *Ve-*